

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК І ПРАВА
ЦЕНТР СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ «POLITICUS»

ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО - ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

«СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА
ШЛЯХИ МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ»

30 квітня 2025 року

Одеса

УДК 321(477)(063)

С91

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(№ 17 від 26 червня 2025 року)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Музиченко Г. В. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Наумкіна С. М. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Гедікова Н. П. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Долженков О. Ф. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Каменчук Т.О. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Проноза І.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса 30 квітня 2025 року. Одеса ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», центр соціально-політичних досліджень «POLITICUS», 2025. 253с.

УДК 321(477)(063)

С91

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2025

© Центр соціально-політичних досліджень «POLITICUS», 2025

41. Сокур О. В. ПАРТІЙНИЙ ДИСКУРС ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ 201
42. Таргоніна М.М., Проноза І.І. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЗМІН ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 205
43. Толмачевська Є. С., Скриль С. А. ГЕОПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕЦИ УКРАЇНИ 208
44. Хлівнюк Т.П. ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ 214
45. Чекмарьова Л. Ю. ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ 217
46. Chornobai Andrii MODERN DIPLOMACY IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY 222
47. Цимбал С. Ю. ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК МЕХАНІЗМ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ: ДИСКУРСИВНІ ТЕХОЛОГІЇ, РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ БЕЗПЕЦИ 224
48. Швець С. Л. ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ 227
49. Шевчук Я. В. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КРИЗОВИМИ ПРОЦЕСАМИ 230
50. Юрченко М. М. Ніцевич А. С. ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖНАРОДНЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ 235
51. Юрьев А.М. ПОЛІТИЧНА СТРУКТУРИЗАЦІЯ: ІДЕЇ Й ІНСТИТУТ 239
52. Яковлев Д. В. СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНИМИ КРИЗАМИ: ХРОНОПОЛІТИКА ВОЄННОГО ЧАСУ 244
53. Яковлева Л. І. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ НА ОСНОВІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 249

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНИМИ КРИЗАМИ: ХРОНОПОЛІТИКА ВОЄННОГО ЧАСУ

*Яковлев Денис Вікторович,
д. політ. н, професор,
декан факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса*

Визначення векторів розвитку сучасної української держави, шляхів мобілізації українського суспільства та стратегій управління політичними кризами в умовах війни актуалізує дослідження політичного часу та простору.

У політичній науці «кризову модель» змін у часовому вимірі із застосуванням підходів раціонального вибору, соціальної мобілізації, лідерства та структурного функціоналізму презентовано у працях Г. Алмонда, С. Фланагана, Р. Мундта, Дж. Махоні та Р. Снайдера, Х. Лінца та А. Степана. Постмодерністські візії конвергенції «часу – простору», або «стиснення часу – простору» належать Д. Гарві, М. Фуко, А. Лефевру, М. Оже, Ж. Бодріяру, ін.

Обґрунтовуючи необхідність дослідження політичного часу та відзначаючи особливості сучасних концепцій хронополітики, М. Андрущенко зазначає: «Категорії політичного часу і політичного простору є фундаментальними онтологічними категоріями політичної науки, адже вони є базовими параметрами будь-якої політики, її структурними межами. Саму ж політику можна визначити як оформлення впливу на більш чи менш чітко окресленому просторі та в достатньо чітких часових координатах» [1, с. 3].

Серед українських дослідників політичного часу та концептуалізації «хронополітики» слід відзначити праці М. Андрущенко, П. Гуйвана, О. Якубіна, О. Зубчика, А. Мартинова, Н. Скок, ін. У монографії А. Мартинова «Історична соціологія (циклічна парадигма)» зазначається:

«Реальний час – це момент синхронізації передавача та реципієнта. На комунікації в реальному часі орієнтовані найважливіші сучасні технології. Інформація поширюється одночасно з подією. Інші події, на яких увага не концентрується, ніби й не існують... Перетворення соціального життя, економіки, менталітету без викривлень неможливо втиснути у вузькі хронологічні рамки. Виникнення та розвиток соціокультурних уявлень про час пов'язано з потребою синхронізації дій різних соціальних суб'єктів та людського суспільства в умовах постійних ситуаційних змін. Накопичена в певному фізичному часі інформація не передається кожній людині від народження, натомість зазначену інформацію люди, перебуваючи в певній історичній ситуації, намагаються засвоїти впродовж цілого життя. Тому люди, які живуть у різні історичні епохи, володіють якісно різними обсягами знань. Різними також є способи оволодіння знаннями, як і темп їхнього нарощування» [3, с. 112-113].

Очевидно, що політичний час/простір відрізняється від географічного простору та астрономічного часу. У процесі досліджень із використанням методологічного інструментарію хронополітики відкриваються перспективи визначення політичної динаміки та циклічності політичних процесів.

Погодимося із тим, що «...політичний час – це не лише складова, але й особливий різновид соціального часу... Хронополітика – це комплекс досліджень, присвячених неоднорідності історичного та політичного часу, який включає: 1) моделювання односпрямованих стадіальних процесів в історії суспільств, 2) аналіз циклічних або хвилеподібних тенденцій в різних сферах життя суспільств» [2, с. 18-19].

«Час модерну» та «час постмодерну», «час інформаційного суспільства» та «час глобалізації» визначають минуле, сьогодення та майбутнє цивілізації: політики та культури, релігії та медіа, економіки, права і технологій.

В Україні на зміну «радянським часам» та «пострадянській епосі» прийшов «воєнний час», який має власні характеристики та визначає політичну взаємодію. А відомий вислів, який вже став політичним мемом – «...не на часі» – відсилає не тільки до поточних перипетій боротьби за порядок денний (а отже – за владу та панування над часом), а й підтверджує необхідність підвищеної дослідницької уваги до часового виміру української політики.

Відзначаючи, що політична реальність є темпоральною за своєю суттю, О. Якубін наголошує на тому, що «...час потрапив у фокус дослідження політичної науки нещодавно, з того самого часу, як класична політична теорія, де час був ключовим прихованим (латентним) поняттям, поступово перетворилась на позитивну науку, орієнтовану на емпіричне дослідження та цілеспрямовану зміну політичної реальності; тим самим європейська політична наука XX ст. відображала/продувала нову політичну практику пов'язану, з посиленням цілеспрямованої та контрольованої діяльності політичних агентів... (і особливо, віру у можливість та необхідність таких дій у широких верств населення й самих дослідників політики) в більшості країн Західної Європи та особливо – в Радянському Союзі. Для таких політичних агентів, темпоральні пласти «минулого» виступали тепер не лише «скарбницею досвіду», але й способом прояснення «теперішнього», основою, ресурсом для легітимації певних політичних дій по цілеспрямованій (а не переважно стихійній, як до того) трансформації та проектуванню «політичного ландшафту», що так чи інакше пов'язувалися зі «звільненням» від усяких там «анахронізмів минулого» («експлуататорського класу», «феодалських пережитків», «відсталості» чи ще чогось такого не менш грандіозного), або зі свідомим (і не дуже природним) культивуванням «славногo минулого», цілеспрямованою «консервацією» однієї з канонізованих версій «минулого», яка однак ніколи і ніде не існувала за виключенням можливо

голів її творців та на сторінках купки написаних ними «історичних», «об'єктивних» книжечок чи памфлетів» [4, с. 134].

На особливу увагу заслуговує визначення сутності «воєнного часу» з акцентуванням уваги на часовому вимірі політики. У дослідженнях війни, а особливо у визначенні стану та перспектив розвитку політичної системи українського суспільства у внутрішньополітичному вимірі в умовах «воєнного часу» недостатньо уваги приділяється підходу «хронополітики». Натомість, взаємодія держави та суспільства, підвищення ефективності політичних інститутів з метою управління політичними кризами відбувається у особливому вимірі соціального та політичного часу – «воєнному часі».

Наголошуючи на необхідності дослідження феномену «воєнного часу», слід безумовно погодитись із тим, що «...хронополітика розуміється не лише як філософсько-політична концепція дослідження часу, але й як оперативно-тактична діяльність, як політика швидкості, гри на випередження політичного супротивника; як тактико-стратегічна діяльність, яка базується на досягненні механізмів функціонування політичної системи, флуктуацій та вибудовуванні політики відповідно до вимог політичного часу, соціальної кон'юнктури; стратегічно-трансформаційна діяльність, яка базується на діагностиці біфуркаційних періодів у розвитку тієї чи іншої політичної системи і налаштованою на конструювання політичних інститутів, у межах яких політичний процес спроможний вийти на новий етап розвитку. Вона розширює зону політичного аналізу, можливість пізнання глибоких передумов політичних феноменів, а також виявлення наслідків політичних дій» [2, с. 22].

Отже, визначення стратегії управління політичними кризами в умовах воєнного часу із застосуванням методологічного інструментарію хронополітики передбачає особливу увагу до минулого з метою виявлення причин кризи, фіксацію сучасного стану політичної системи, а також «модельовання майбутнього» на основі урахування раціонального вибору

індивідуальних та колективних політичних акторів – «агентів» змін та «антикризових менеджерів». «Воєнний час» при цьому є не тільки обмежуючим фактором щодо виборів, вільних політичних дискусій чи необхідних реформ. Окрім усього цього, воєнний час утворює простір нових можливостей щодо вироблення та реалізації публічної політики, спрямованої на демократизацію та європейську інтеграцію. Перспективними напрямками досліджень у межах хронополітики є визначення майбутнього політичних інститутів в Україні та оптимального інституційного дизайну у контексті європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Андрущенко М. О. *Особливості сучасних концепцій хронополітики* : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка., 2011. 228 с.
2. Зубчик О.А. *Хронополітика: методологічні аспекти дослідження публічної політики. Аспекти публічного управління*. 2016. № 35-36 (9-10). С. 16-24. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/291/286>.
3. Мартинов А. Ю. *Історична соціологія (циклічна парадигма). Монографія / Національний університет внутрішніх справ, Українське товариство сприяння соціальним інноваціям*. Київ: ВІАД «Рада», 2004. 288 с.
4. Якубін О.Л. *До концептуалізації поняття політичного часу*. Віснику Київського університету. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2008. Випуски 89-90. С.133-137. URL: <http://ntsaphil.univ.kiev.ua/web/pages/literature/Jacubin%20O.pdf>